

Friedrich Nietzsche i Henri Bergson: dyskusja

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Bolesław Leśmian, *Ballada bezludna*.
- Źródło: Bolesław Leśmian, ***, [w:] tegoż, *Dziejba leśna*.

Friedrich Nietzsche i Henri Bergson: dyskusja

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Co łączy Nietzschego, w którym wielu widziało szaleńca i Bergsona, powszechnie szanowanego francuskiego uczonego? Byli najważniejszymi myślicielami modernizmu. Obaj odrzucali tezy swych poprzedników, a ich zwątpienie było poszukiwaniem nowej drogi. Obaj próbowali zrozumieć, skąd bierze się kryzys kultury. Nietzsche, krytykowany za ryzykowne tezy i bezpardonowy styl, dążył do przewartościowania wszystkich zastanych wartości, walczył z przeciętnością i słabością. Bergson głosił irracjonalny intuicjonizm i powracał do metafizyki. Jeden i drugi mówił o życiu, ujmując je w kategoriach woli. Wola mocy Nietzschego i siła życiowa Bergsona to określenia twórczego żywiołu, który umożliwia ewolucję człowieka i nadaje sens jego istnieniu.

Twoje cele

- Wyodrębnisz najważniejsze punkty dyskusji nad myślą filozoficzną Friedricha Nietzschego oraz Henri Bergsona.
- Podsumujesz powody, dla których atakowano Nietzschego.
- Rozpoznaś wpływ myśli Nietzschego i Bergsona na utwory Bolesława Leśmiana.
- Określisz znaczenie filozofii Bergsona dla kultury umysłowej późniejszych dziesięcioleci.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej na temat filozofii Friedricha Nietzschego i Henriego Bergsona, zapoznaj się z poniższymi materiałami:

- [Moralność panów i niewolników – etyka Friedricha Nietzschego](#)
- [Nietzsche na tle epoki i innych filozofów](#)
- [Dlaczego filozofia Fryderyka Nietzschego została wykorzystana w koncepcjach nazistowskiego państwa?](#)
- [Henri Bergson i élan vital](#)
- [Słownik filozoficzny. Henri Bergson: wpływ i recepcja](#)

Dyskusja

Poglądy Nietzschego od początku wywoływały niezmiernie żywą dyskusję. Przy czym, ze względu na aforystyczny styl jego tekstów oraz obecne w nich liczne niedopowiedzenia, zarzucano mu często rzeczy, których raczej nie głosił. Do najczęstszych z merytorycznych zarzutów wysuwanych pod adresem Nietzschego należały:

Poglądy Bergsona, określone też czasem mianem **bergsonizmu**, wywarły olbrzymi wpływ na dyskusje nad metodologią uprawiania filozofii, nad możliwościami władz poznawczych człowieka, zainspirowały także psychologię humanistyczną. Pojęcie intuicji jako pozaintelektualnej władzy poznawczej stanowiło inspirację dla Maxa Schelera i Nicolai Hartmanna, aksjologów, którzy twierdzili, że w ten sposób poznajemy królestwo wartości. Pojęcia **élan vital** oraz **intuicji**, a także analizy życia wewnętrznego człowieka, w tym zjawiska pamięci, wywarły olbrzymi wpływ na XX-wieczną literaturę. Słuchaczem wykładów Bergsona był m.in. Marcel Proust – postać Bergotte’a z jego słynnej powieści nosi wyraźne cechy francuskiego filozofa. Wątki bergsonizmu odnajdujemy także w twórczości Jamesa Joyce’a czy Virginii Woolf, a także u polskich poetów, np. u Bolesława Leśmiana (znaczenie zjawisk irracjonalnych w naszym życiu) i Stanisława Przybyszewskiego (rola popędu czy żywiołu, który nas gdzieś pcha). Specyficzny, inspirowany Bergsonem i Nietzschem witalizm przenikał również twórczość większości skamandrytów.

Słownik

apoteoza

(gr. *apotheosis* – ubóstwianie) przedstawienie postaci, idei lub wydarzenia w sposób wyidealizowany

bergsonizm

koncepcja filozoficzna krytykująca wartość poznania intelektualnego

élan vital

(z fr. rozmach, pęd życiowy) najważniejsze pojęcie w koncepcji „ewolucji twórczej” Bergsona, które oznacza duchową siłę życiową, przeciwstawną materii; *élan vital* stanowi źródło niewyczerpanej twórczej inwencji życia, jest to potrzeba twórczości przenikająca cały świat istot żywych

immoralizm

(łac. *in* – w, nie + *moralis* – dotyczący obyczajów) stanowisko etyczne, według którego podstawę wszelkich ocen powinny stanowić jedynie kryteria pozamoralne

intuicja

(łac. *intuitus* – wejrzenie) poznanie bezpośrednie, niepoprzedzone rozumowaniem

relatywizm

(łac. *relativus* – względność) pogląd filozoficzny, według którego wartości poznawcze, etyczne i estetyczne oraz związane z nimi normy i oceny mają charakter względny

Inspiracje filozoficzne w literaturze

Polecenie 1

Obejrzyj film z recytacją wiersza Bolesława Leśmiana, a następnie odpowiedz na pytania pod tekstem.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DljikpEQ>

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Bolesław Leśmian. Bez tytułu*.

((Bolesław Leśmian

Jam – nie Osjan! W zmyślonej postaci ukryciu
Bezpiecznie śpiewam moją ze światem niezgodę!
Tarczą złudy obronny – zyskałem swobodę,
Którą on by zapragnął, gdyby tkwił w tym życiu.

Za niego dźwigam brzemię należnej mi sławy
I za niego o przyszłość mych pieśni się trwożę –
Żyję tak, jakbym tego życia był ciekawy –
Ginę, jak on by ginął, choć zginąć nie może!

Ten go uczci, co będzie na moim pogrzebie,
Gdy moja mgła się z niego spokrewni tumanem.
Nikt się nigdy nie dowie, czym byłem dla siebie –
Dla innych chciałbym zawsze być tylko Osjanem.

Tak rzekł śpiewak, lecz własnym smutkom nie podołał,
I nagle: Boże, Boże! – do Boga zawołał.

Jam – nie Bóg! Twarzy mojej spragniony zatrąty,
Maskę Boga przywdziałem – zdradziecko pokrewną,

I za Niego stworzyłem bezrozumne światy,
Tak, jak On by je stworzył... Na pewno! Na pewno!

Za niego w mrok się wdarłem, by trwać w obłąkaniu,
Tak jak On by to czynił, gdyby chciał się wdzierać!
Za Niego mrę na krzyżu, w bolesnym przebraniu
Tak właśnie, jak On marłby, gdyby mógł umierać!

Za Niego, jakby rozpacz gnała Go po niebie,
Płacząc – w próżnię uchodzę, by marnieć – odłogiem!
Nikt się nigdy nie dowie, czym byłem dla siebie!
Dla was, co się modlicie, jestem tylko – Bogiem.

Źródło: Bolesław Leśmian, ***, [w:] tegoż, *Dziejba leśna*.

Polecenie 2

Przypomnij sobie założenia filozofii Fryderyka Nietzschego. Opisz, do której z jego idei nawiązuje wiersz Leśmiana? W odpowiedzi zacytuj odpowiednie fragmenty utworu.

Polecenie 3

Z kim lub z czym rozmawia bohater wiersza? Odpowiedzi udziel dwukrotnie, raz w duchu twórczości Leśmiana, a raz w duchu filozofii Nietzschego.

Dla zainteresowanych

Przeczytaj wiersz Bolesława Leśmiana *Ballada bezludna*. Tym razem prześledź nawiązania w utworze do filozofii Henryka Bergsona. Zanotuj fragmenty, które świadczą o odwołaniach do bergsonizmu.

Ballada bezludna

Niedostępna ludzkim oczom, że nikt po niej się nie błąka,
W swym bezpieczeństwie szmaragdowym rozkwitała w bezmiar łąka,
Strumień skrzył się na zieleni nieustannie zmienną łąką,
A gwoździki spoza trawy wykrapiały się wiśniato.
Świerszcz, od rosy spęczniały, ciemnił pysk nadmiarem śliny,
I dmuchawiec kroplą mleczną błyskał w zadrach swej łączyny,
A dech łąki wrzał od wrzawy, wrzał i żywcem w słońce dyszał,
I nie było nikogo, kto by to widział, kto by to słyszał.

Gdzież me piersi, Czerwcami gorące?
Czemuż nie ma ust moich na łące?
Rwać mi kwiaty rękami obiema!
Czemuż rąk mych tam na kwiatkach nie ma?

Zabóstiło się cudacznie pod blekotem na uboczu,
A to jakaś mgła dziewczęca chciała dostać warg i oczu,
A czuć było, jak boleśnie chce się stworzyć, chce się wcielić,
Raz warkoczem się zazłocić, raz piersiami się zabielić -
I czuć było, jak się zмага zdyszanego meką łona,
Aż na wieki sił jej zbrakło - i spoczęła niejawiona!
Jeno miejsce, gdzie być mogła, jeszcze trwało i szumiało,
Próżne miejsce na te dusze, wonne miejsce na to ciało.

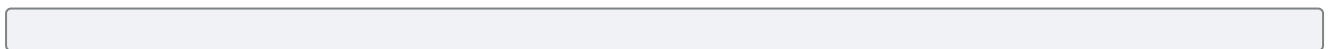
Gdzież me piersi, Czerwcami gorące?
Czemuż nie ma ust moich na łące?
Rwać mi kwiaty rękami obiema!
Czemuż rąk mych tam na kwiatkach nie ma?

Przywabione obcym szmerem, wszystkie zioła i owady
Wrzawnie zbiegły się w to miejsce, niebywałe wesząc olady,
Pająk w nicość się nastawił, by pochwycić cień jej cienia,
Bąk otrąbił uroczystość spełnionego nieistnienia,
Żuki grały jej potrupne, świerszcze pieśni powitalne,

Kwiaty wiły się we wieńce, ach, we wieńce pożegnalne!
Wszyscy byli w owym miejscu na słonecznym, na obrzędzie,
Prócz tej jednej, co być mogła, a nie była i nie będzie!

Gdzież me piersi, Czerwcami gorące?
Czemuż nie ma ust moich na łące?
Rwać mi kwiaty rękami obiema!
Czemuż rąk mych tam na kwiatach nie ma?

Źródło: Bolesław Leśmian, *Ballada bezludna*.

Film edukacyjny

Polecenie 1

Zapoznaj się z wykładem dr Katarzyny Kasi. Z czego wynika ponadczasowość myśli Henriego Bergsona?

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DohnOAQD0>

Film edukacyjny. Filozofia antyintelektualna Henriego Bergsona.

Wykłada dr Katarzyna Kasia.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film mówiący o filozofii antyintelektualnej Henriego Bergsona

Polecenie 2

Na podstawie wykładu podaj różnicę pomiędzy intelektem a intuicją.

Ćwiczenie 1

Które aspekty filozofii Bergsona sprawiają, że jego nauka pozostaje niezwykle aktualna?

Ćwiczenie 2

Dlaczego Berson próbował znieść różnicę między myśleniem potocznym a myśleniem naukowym? Zaznacz poprawne odpowiedzi.

- ☐ Ponieważ nie starają się znaleźć uniwersalnego systemu.
- ☐ Ponieważ oba próbują podporządkować rzeczywistość intelektowi, który nie jest adekwatną władzą poznawczą.
- ☐ Ponieważ żadne z nich nie zwraca uwagi na różnice między rzeczami.
- ☐ Ponieważ oba popełniają ten sam błąd, próbując podporządkować rzeczywistość pojęciom i prawidłom.

Ćwiczenie 3

Czym jest – zdaniem Bergsona – narzędzie pozarozumowe, które może nam pomóc w poznaniu rzeczywistości?

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Friedrich Nietzsche i Henri Bergson: dyskusja

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

9. Friedrich Nietzsche. Uczeń:

1) przedstawia motywy nietzscheańskiej krytyki moralności tradycyjnej i chrześcijaństwa;

III. Wybrane problemy filozofii.

4. Wybrane spory epistemologiczne. Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

2) o rolę rozumu w poznaniu (racjonalizm – irracjonalizm);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- odróżnia filozofię Nietzschego i Bergsona;
- wyjaśnia sprzeczności społeczeństwa wobec filozofii Nietzschego;
- rozpoznaje wpływ myśli Nietzschego i Bergsona na utwory Bolesława Leśmiana;
- określa znaczenie filozofii Bergsona dla kultury umysłowej późniejszych dziesięcioleci.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- rozmowa kierowana.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformę i wyświetla na tablicy stronę tytułową e-materiału. Przedstawia uczniom temat lekcji oraz jej cele, a następnie wspólnie z nimi określa kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: podobieństwa i różnice w filozofii Nietzschego i Bergsona

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Uczniowie przystępują do cichego czytania tekstu zawartego w sekcji „Przeczytaj”, jeśli nauczyciel – na podstawie raportu na platformie – uważa, że przygotowanie uczniów jest wystarczające, może pominąć tę czynność. Uczniowie indywidualnie zapisują pięć najważniejszych ich zdaniem kwestii poruszanych w tekście. Następnie w parach porównują swoje wybory. Nauczyciel prosi wybrane pary o podsumowanie swojej pracy.
2. **Praca z multimedium.** Uczniowie, wykorzystując m.in. swoją wcześniejszą wiedzę o filozofii Fryderyka Nietzschego oraz umiejętności z lekcji języka polskiego, analizują wiersz Bolesława Leśmiana, wskazując w nim nawiązania do koncepcji niemieckiego filozofa.

3. **Praca z drugim multimedium.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Film edukacyjny”. Klasa dzieli się na grupy. Każdy zespół opracowuje odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie liderzy grup odczytują propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.
4. Uczniowie w parach opracowują quiz sprawdzający wiedzę z całej lekcji. Po określonym czasie wymieniają się przygotowanymi pytaniami z inną parą uczniów. Następnie wspólnie komentują swoje odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Wspólnie z uczniami poddaje refleksji proces dydaktyczny: czego się uczniowie nauczyli, czy osiągnęli założone cele?
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Odwołując się do swojej wiedzy na temat filozofii obu myślicieli, odpowiedz na pytanie:
Nietzsche czy Bergson? Który z filozofów miał większy wpływ na klimat umysłowy modernizmu?

Materiały pomocnicze:

- Winkler M., Commichau A., *Sztuka prowadzenia wykładów i lekcji*, Kraków 2008.
- Lipman M., Sharp A., Oscanyan F., *Filozofia w szkole*, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 1997.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Film” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.